

HUKUKİ BİLGİLER MECMUASI

Sahip ve Başmuharriri :

Paris Hukuk Fakültesi Doktoru

AVUKAT

Milâti : GAD FRANKO

TAHRİR HEYETİ

Fuat Hulûsi B. Temyiz Mahkemesi
ikinci hukuk dairesi reisi

Sabri Şakir B. Ankara hukuk mek-
tebi profesörlerinden

Mustafa Reşit B. İstanbul Hukuk
Fakültesi Müderrislerinden

Ahmet Refik B. Sabık Temyiz Mah-
kemesi azasından

Ali Kemal B. İstanbul Hukuk Fa-
kültesi Müderrislerinden

M. Şarl Kroza İstanbul Hukuk Fa-
kültesi Müderrislerinden

M. Aşıl mester. Paris Hukuk Fa.
Müderrislerinden

M. Şevgran. Paris Hukuk Fa. fahri
Müderrislerinden

M. A. Salem. Hukuku Düvel Mec-
muası tahrir heyetinden

Bahir B. Kavanin ihzari komisyonu
azasından

Hamdi Halim B. Avukat

Adres: Galata Bahtiyar han Avukat Gad Franko Bey yazihanesi

Telefon: 43009

Bir nüshanin bedeli 35 kuruştur

Bir senelik abonemanı Posta ücretile beraber

400 kuruştur

Türkiye harici için 500 kuruştur

İSTANBUL

1932

Bankalar Matbaası — HAIM, ROZIO ve Şki

20, Çınar Sokak Galata

Vak'aların şehadet yolu ile Tayini.

Mütarecini: HAYDAR RİFAT

Şehadete verilen ehemmiyet o kadar büyüktür ki, tarih ve adalet ona dayanmaktadır.

Son senelerde, yani hususî taharriler, bu mevzuu hiç akla gelmeyen bir surette tenvir edinceye kadar hüsnü niyetle ifa edildiği mefruz şehadetlerin kıymetine aslâ itiraz olunamazdı; Sık-kadan bir şahidin görmek ve bazı ahvalde duymak suretile bildirdiği hususta inanmak kaide idi: şahitte hadisede şahsî bir ümniye görünmüyorsa... şehadette dinî, siyasî, ilâh, bir garaz ve ıvaz yoksa niçün inanılmıyacaktı? Doğru bir adam gördüğü bir vak'ayı anlatırken, onu neden gürdüğü gibi anlatmıyacaktı? Böyle haberlerden de şüphe edilince artık tarih yazmaya imkân kalır mıydı? Adalet icrasına yol bulunur muydu?

Tecrübi ruhiyyatın son tetkikatı şehadete asırlardan beri izafe edilen bu kıymeti yıkmıştı. Bu tetkikat son derece basit, yani hiç bir garaz ve ıvaz celbetmesi ihtimali olmayan vak'alara dair şehadetlerin de yanlışlıklarla dopdolu olmamasının hemen hemen imkânsızlığını göstermiş... Hadisede asıl olan hata ve arizî olan sıhhat olduğu görül-müştür. Ve bu hatanın en büyük tehlikesi ekseriya en büyük hüsnü niyetle irtikâp edilmekte bulunmasıdır.

Doktor E. Bernhaym, Borst ve sair bir çok zevat mevzua dair merak ve dikkati mucip tecrübeler yapmışlardır.

Doktor Bernhaym'a göre müşahede altına alınan bir hadiseye dair sıhhate yakın bir takrir alabilmenin son derece güç olduğu sabit olmuştur.

Lafz ve manada müttehit şehadetlerin de daha ziyade bir kıymeti yoktur ; bunlar umumî surette şahitlerden yalnız birinin meydan verdiği, mâşerî bir telkin neticesini gösterir.

Bu bahiste en mühim tecrübeler Cenevre darülfünununda profesör Kılparet tarafından yapılmıştır.

Müşarünileyh müşahit olarak her önüne geleni alınamış, talebesinin en zekilerini seçmiştir. Bununla beraber tecrübelerin verdiği neticeler pek berbat çıkmıştır. Talebeye verilen bir sual şu idi :

Darülfünunun koridoruna girerken, solda ve kapıcı odasının penceresine karşı bir pencere var mıdır ?

Talebe her gün bu pencerenin önünden geçirdi. Müşahedeleri aranan talebe adedi elli dört idi. Kırk dördü böyle bir pencere olmadığını beyan etmiştir.

Profesör der ki :

“Bu nevi mâşerî bir şahâdet, insana hayret ve fûtur verir. Çünkü alelâde şerait dahilinde, alelâde bir suale tabi tutulan alelâde müşahitlerin her gün içinde dolaştıkları bir yere dair şehadetlerinde isabet ihtimali şahitlerin adedi ile hiç bir makul nispet gösteremezse şehadetlerde beyyine kuvveti nerede kalır ?

Bu nevi neticeler hiç olmazsa bazı ahvalde, şehadetin kıymeti.. şahitlerin adedi ile mütenasip olmadığını ve zayıf bir akaliyyetin kuvvetli bir ekseriyete faik bir isabet gösterilebileceği hakikâtini ispat etmiştir.

Şu vaziyet karşısında, etrafımızda mevcut fakat şahsen ve hasseten alâkamız olmıyan şeyleri ve hadiseleri görmemek asıl oldudugunu ve bunların hafızamızda bir iz bırakmaları ancak müstesna tesadüf eseri bulunduğunu düşünmek yerinde bir hareket olur....

Aynı profesörün diğer müşahedeleri istisnâ bir vakanın da günün hadiselerinden daha iyi fark edilmediğini göstermektedir. Profe-

sör ders verdiği anfiteatr şeklindeki yere, bir gün ders esnasında, nagehan palyaço halinde giyinmiş, maskeli biri dalmış ve ortada şıçramış ve çekilmiş, gitmiştir. Profesör talebeye, tabii mutat hilâfı olarak tertip ettirdiği bu sahneye dair, giren adamın alaimine dair, bir takım sualler yazdırmış ve bunlara cevap vermelerini istemiştir. Yapılan hatalar büyüktür. Meselâ esvap hakkında öyle teferruattan bahs olunmuştur ki, aslı esası yoktur. Aslû esastan âri olarak büyük çizmelerden, kara pantolundan bahsedilmiştir...

Muteakiben talebe, içinde sakallı, sakalsız; karga, basık, kalık burunlu ilâh, birbirine hiç benzemiyen bir çok maskelerle dolu bir salona sokulmuş ve dershaneye giren kimsedeki maskenin hantisi olduğunun gösterilmesi istenmiştir. Bunu salona giren yirmi üç müşahit talebeden yalnız beşi, o da tereddütle bulabilmişti.

Sorulan suallerde — bir çok mustantıkların yanlış hareketleri hilâfına —, şahite bir telkin vermekten son derece tevakki edildi. Malûm olduğu üzere bir müşahide meselâ maznunun saçları sarı mıydı demekle, saçlarının rengi nasıldı, demek arasında hakikata vüsul bahisinde çok büyük bir fark vardır.

Profesör bir çok tetkiklerinden bir takım neticeler çıkarmıştır ki, hulûsası şudur:

“Bir vak’aya dair şehadete mâşerî temayül ne derece büyük ise o vak’anın hakikî bir surette hatırlanmasından o kadar fazla uzaklaşılır.”

“Bir şahidi söylemeye sevkeden kuvvet, hatırasındaki vüzuhtan ziyade, o hususa dair bir mebna’nın vücuhu ihtimalidir..”

“Diğer taraftan şahitte, mevcut olan bir hususi inkâra mukabil

mevcut olmiyan bir şeyi mevcut göstermek temayülü vardır, ve bu her iki temayül aynı derecede inkişaf halindedir.”

“Bir şahidin bir suale verdiği cevaptaki isabet, diğer suallere verdiği cevaplarda da doğruluğunu göstermez.”

Gene aynı profesörün tetkikatı şu neticelere müncer olmuştur:

“Bir şahidin bir ifadesinin sıhhati, diğer ifadelerinin sıhhati ihtimalini pek zaif düşürür. Doğru bir ifade yerine, doğru iki ifade vermişse o zâf daha fazladır; ve şayet üç ifadesi doğru ise diğerlerinde zaiflik o nispette artmıştır. Bir suretle ki, hadise, iyi şehadet etmek istidadında — yükseklik sıçrayışı istidadında olduğu gibi tabî bir had bulunduğu ve fertlerin mutavassıl miktarı onu tecavüz edemiyeceğı suretinde mütalea olunabilir. Yedi sualde üçüne doğru cevap verebilen orta kabiliyyette bir şahit o meselede doğru şehadet edebilme kabiliyetin son haddine gelmiş görünür.”

“Mâşerî şehadette verilen doğru cevap; daima şehadetlerin nisbî ekseriyetinin vasıl olduğu cevap demek değildir.”

“Müverrihler, müstakil, muhtelif şehadetlerin tevafukunu — hakikate delil olarak kabul ederler. Ruhî tecrübeler, bilâkis, fertler arasında tenevvü ne kadar büyük olursa olsun, bütün bu fertlerin zihni üzerinde tesir yapan bazı temayüller bulunduğunu ve bunun neticesi olarak birbirinden tamamen müstakil hareket eden şahitlerde bile hatada bir ittifak tahakkuku kabil olduğunu göstermektedir.”

* * *

Bu neticelerin istinat ettiği ruhî lâboratuvar tecrübelerinin bir az hususî mahiyette olacakları ve bizzat hayatta, hadisatın farklı olarak cereyan ettikleri, edecekleri düşünülebilir.

Halbuki bu zahap yanlışdır. Tecrübî, ilmî tetkiklere hacet olmaksızın, meselâ bir seyahattan döndüğü zaman hatıralarımızın ne

kadar firarî, mütebait. silik ve müşevveş olduğunu göz önüne getirmek ve bahusus bunları bir seyahat rehberinin sabit ve metin târifatiyle veya aynı manazıra ait fotoğraflarla karşılaştırmak buna bir hõcet olur.

Doktor Tuluz der ki :

“Bir seyyah bir çok dolaşıktan sonra hatırında kalan hususatı göz önüne getirse, bu teferrüçlerden muhafaza ettiği garip, bozuk hatalı tasvirler önünde hayret, sıkıntı. utanma duyar. Bu bapta, merak şaikasıyla bazı tecrübelerde bulundum. Az evvel gördükleri menazır ve abidat kakkında bir takım sualler sorduğum bu kimselerin tarifleri acı, halleri merhamete lâıykdi ve aynı yerlere dair fotoğrafları önlerine döktüğüm zaman bu halleri büsbütün artıyordu.”

Yukarıdan beri zikrettiğimiz müşahedelerde dinî, siyasi ihtirasların hiç bir müdahalesi bulunmak varit olmadığı halde, hakikat bu merkezdedir. Bunların da rol aldıkları ahvalde bozuklar ibret verici bir raddeye varır. Bunlardan istidlâl olunacak netice hadisatın husuliyle beraber dimağda tahavvüllere taçî tesirler yaptığı, — yahut onları her dimağın kendi teşekkülüne göre aldığı — ve tahavvüllerin husulü anında hazır bulunan kimselerin şehadetlerinin onların eşkâl ve semailini daha ziyade bozduğu merkezindedir.

Jül Simon gözleri önünde cereyan eden bir isyan hadisesine dair müşahedeleriyle bu hakikatleri büsbütün bariz bir hale koymuştur :

“31 birinci teşrin 1870 gününü defaatle hikâye ettim. O günü her kes kendi görüşüne göre anlattı. Bunların hepsi de dürüst, namuskâr adamlar oldukları halde gördükleri şeylerin bir çok noktalarda birbirini nakzetmesine ne kadar şaşılса yeri vardır. Her adamda bu korkunç manzarayı tekrar gördüm ; insanın en az emin olduğu şey

kendi fikrinden ibaret olduğunu anlıyorum. Gözlerine emin değildir çünkü gözleri ve hafızası tehayyül kuvvetile daimî bir mübarezededir. Gördüğünü zannediyor, hatırladığını zannediyor, halbuki yaptığı tahayyül etmektir.”

Eşkâl ve şemâli bozmak bilhassa sırrî hadiselerde derin bir surette vuku bulmaktadır. Mucize, garibeler tecellisi ve rüyet bahislerine müteallik olarak kitaplarda uzun menkibelere tesadûf olunur. Binlerce ve binlerce kişi on asır müddet şeytanı görmüşlerdir. O kadar çok şahitin lâfız ve manada müttehit şهادetlerine bir delil kıymeti verilmek lâzım gelse idi, şeytanı; vücudu en iyi ispat edilmiş bir şahis olarak kabul etmek lâzım gelecekti. Bu bapta Langluva pek az tarihî vakânın bu kadar çok adette müştakil şekadete istinat ettiğini ortaya bikakken atmıştır.

* * *

Eski müelliflere sorulsaydı, şهادetlerdeki bu ihtilâfı şahitlerin ancak bir kısmı hüsnü niyyetle; diğer bir kısmı sui niyyetle hareket ettikleri suretinde bir tefsir ile işin içinden kolayca çıkacak bir izah ileri sürebilirlerdi. Halbuki bugün ruhiyyat ilminin terakkiyatı araya girmiş ve bu şahitlerin çok kerre, en büyük bir saminiyyetle böyle mütenakiz şهادetlere düştüklerini sübuta erdirmiştir. Tahakkuk etmiştir ki, müşahidin şهادeti bir hadisenin muhayyilesinde vücuda getirdiği tesirleri gösteriyor: bizzat hadiseyi değil! Muhayyilesinde *tedai* ve *ikame* kanunları hüküm sürüyor ve çıkan neticeler az sonra kendisine birer katiyyet şekli arz ediyor.

Umumî surette denebilir ki, şهادet bahsinde *tehlikeli olan sui-niyet değil, hüsnü niyettir*; çünkü suiniyet... şahidin yapacağı tenakuzlarla, tekrarladığı yalanlarla kolayca keşf ve reddolunur: Fakat samimî bir kimsenin, kurban düştüğü fikrî dâlâletleri teşhis etmenin yolu ne-

dir ? Diğer taraftan sui niyetle ekseriya nefsin telkin yolu ile hüsnî niyete inkılâp eder ; filvaki aynı yalanı uzun müddet tekrarlayıp ta nihayet ona kendi de inanmamak imkansız gibi bir şey olur.

Vakıaların doğru olarak nakli hususunun bu derece güç olmasının sebebi müşahede hassasının en basit hallerde, meselâ bir abideye yahut sokaktan geçen bir şeye bakmak hallerinde dahi, pek az inkişaf etmiş bulunmasından neşet eder.

Fakültede müderrisler bu san'atı takriri, bu meziyyeti tesbiti daima zait görmüşler, ve bu bapta talebelere bir telkin ve telkihte bulunmamışlardır. Bu hakikat fakülte mezunlarımızın, o kadar tahsilden sonra, hakikî hayattan, bir şeyler görmeden gelip geçişlerini pek güzel izah eder;

Bununla beraber müşahede hassasını kolay usullerle kendi kendine edinmekte kabildir.

Doğru bir surette müşahede kuvveti hayatta insanâ münakaşâ götürmez bir faikiyyet temin eder.

Yukardan beri zikrettiğimiz tacrübeler vaktile tarihin en emin menbalarından biri olarak telâkki edilen şehadetin kıymetindeki zaıfı vazihan göstermiştir.

Bugün harp hakkında yapıldığı gibi, bir vak'a hakkında şehadetler toplamak faydasız bir emektir. Hataların yığılmasından bir hakikat çıkmaz.

HAYDAR RİFAT

Rehni Ticarî Satışları

Yazan : **ALİ HAYDAR**

Ticarî muamelâtta sür'at ve sühulet esastır. Bunu nazarı itibare alan vâzî kanun, ticarî rehin satışları için bir takım hususî hüküm-